

Taky je mi ta erotika podezřelá

Nakladatelství Paseka vydává v těchto dnech již potřetí Nabokovovu *Lolitu* v mistrovském překladu Pavla Dominika. Už po prvním vydání v roce 1990 si za ni překladatel odnesl Cenu Josefa Jungmanna – tehdy šlo o první ročník. Čím je mu Lolita dnes?

** LN Když v roce 1990 v Odeonu Lolita vyšla, nebylo vám ani čtyřicet, což vzhledem k obtížnosti textu přece jen není docela obvyklé. Vy jste si ji přeložil přitom ještě dříve. Vzpomenete si, jak to s historií vašeho překladu Lolity bylo?*

V první polovině 70. let jsem studoval angličtinu a ruštinu na pražské filozofické fakultě. Ve čtvrtém ročníku hostoval na anglistice mladý americký profesor, který nám v rámci své mise přivezl darem spoustu knih. Pamatuju si, že jsem si mohl vybrat mezi *Lolitou* a *Planetou pana Sammlera* od Saula Bellowa. Bellowův román jsem už měl, tak jsem sáhl po Nabokovovi. Knihu jsem fascinovaně – a se slovníkem v ruce – přečetl a pár let nato jsem se během základní vojenské služby, v kanceláři instruktora pro „kulturně-výchovnou činnost“, pokoutně pustil do jejího překladu. Uvést Vladimira Nabokova na naši literární scénu trvalo však kvůli jeho emigraci z Ruska dlouho. Teprve když nastalo příznivější politické klima, mohly v revui Světová literatura vyjít ukázky z *Lolity* a autorových memoárů, nedlouho poté i celý román v nakladatelství Odeon. Od mého prvního setkání s Nabokovem však uplynulo víc než patnáct let.

** LN Každé nové vydání knihy pilujete. Čeho nejvíce se takové vylepšování týká? Jaký je „ideální“ stav? Je to věc subjektivního pocitu, nebo prostě víte, že jste někde zanechal cosi nedokonalého?*

Kdykoli se připravuje nové vydání některého z mých překladů, svým způsobem se na čtení textu v korekturách těším. Když se před deseti lety chystalo v Pasece nové vydání *Lolity*, udivilo mě, jak se v odlišném kontextu reálií a v otevřeném světě možností, rozšířeném o virtuální prostor, změnil nejen můj pohled na konkrétní detaily či na preference ve výrazovém rejstříku, ale především na vnímání „definitivnosti“ dokončené práce. Dokonalý překlad naštěstí neexistuje. A za definitivní může být považován snad pouze v okamžiku, kdy je odevzdáván do sazby. Vždycky je co vylepšit, i kdyby to mělo být jen zpřesnění sklonu slunečních paprsků dopadajících na šupinky motýlích křídel či na klečící, polosvlečenou lásku z Riviéry... Každé takové poznání vlastních mezí je stejně cenné jako nalezené nedotaženosti a provedené opravy – a navíc dokazuje, jak relativní může být hodnocení překladového díla.

** LN Jak byste Nabokovovu angličtinu charakterizoval? Bylo tam něco pro vás obzvláště přitažlivého – nebo naopak záluďného? Poznává se tam, že to nebyla jeho rodná řeč?*

Nabokov tvrdil, že anglicky mluvil a četl dříve než rusky. Suverenita, s jakou používá angličtinu, je udivující – maximálně využívá její potenciál analytického jazyka, který neskloňuje a nečasuje, a proto je ideálním materiálem k vytváření slovních hříček, často vycházejících ze dvou i více jazyků, a zároveň je dokonalým nástrojem manipulace s textem i se čtenářem. Mám dojem, že Nabokovova angličtina je ve své téměř až pyšné virtuozitě jakoby uzavřena ve svém vlastním, přísně a pečlivě organizovaném světě, který o ten skutečný vnější snad ani moc nestojí. Jeho mluvená angličtina, byť gramaticky a lexikálně bezchybná, na mě působí podobně. Občas jsem také v textu některého z jeho anglicky psaných děl narazil na sousloví, které se při bližším pohledu vyjevilo jako

doslovný překlad ruského idiomu, podle mě čtenářům v anglicky mluvících zemích zcela nesrozumitelného.

** LN Jak to pak bylo s vašimi dalšími Nabokovovými překlady? Bylo to po Lolitě snazší? Nebo naopak tím, jak jste ho hlouběji poznával, přibývalo obtíží? Neomrzela vás?*

Další Nabokovovy romány ve mně prohloubily pocit zodpovědnosti a zároveň vypěstovaly těžkou závislost. Ze všech autorů, které jsem kdy překládal, je jediný, který mě má v hrsti. Problémy, s nimiž se setkávám při překládání jeho románů, nepovažuji za nijak mimořádné – jsou to jen úkoly, které je nutno adekvátně vyřešit. Tím spíš když vím, že v jeho světě, který se v zásadě nemění – opakovaně nám to připomínají více či méně skryté motivy a metafory –, zaručeně objevím pro sebe a pro čtenáře něco nového.

** LN Druhým vaším osudovým autorem je Salman Rushdie: s ním to bylo jak?*

Nedlouho po anglickém vydání *Děti půlnoci (Midnight's Children)* v roce 1981 se mi kniha dostala do ruky, přečetl jsem ji jedním dechem a okamžitě – dnes vidím, že i dost troufale – jsem ji nabídl nakladatelství Mladá fronta, kde mě odmítli s tím, že autor se neuctivě vyjadřuje o Indiře Gándhiové, která tehdy udržovala vřelé vztahy s Moskvou. Bylo zřejmé, že Rushdie je výjimečný autor, a tak jsem si v roce 1983 obstaral jeho další román *Hanba (Shame)*, napsal k němu lektorský posudek a snažil se prosadit jeho vydání. Delší ukázkou se podařilo uveřejnit až v roce 1990 na stránkách Literárního měsíčníku, téhož roku pak vyšel román v Odeonu. To se už psala 90. léta a Rushdieho díla začala vycházet bez omezení.

** LN Rushdieho jste tedy překládal dlouho před tím, než na něj v únoru 1989 Chomejní vyhlásil fatvu. Dotklo se vás to nějak? Nepocítil jste přece jen cosi jako obavu či přímo strach?*

Soucítil jsem s norským nakladatelem a překladateli v Itálii a Japonsku, kteří se stali terčem útoků fanatiků, a zároveň jsem předpokládal – a vše tomu nasvědčovalo –, že nenávisť je namířena pouze proti *Satanským veršům*. Zážitek z *Děti půlnoci*, které jsem přečetl jako první Rushdieho dílo, byl mimoto stále tak silný, že od překladu jeho románů by mě sotva něco odradilo.

** LN Víte, že jste už několikrát vysvětloval, proč jste nechtěl překládat Satanské verše. Nelitujete toho po těch letech přece jenom?*

Vůbec ne. Navíc v době, kdy kniha vyšla u nás, nebylo vydávání Rushdieho díla výhradně spojeno s jedním nakladatelstvím, a tak jsem případnou nabídku odmítat nemusel. K románu jsem ani po letech nenašel dostatečně silný vztah, bez něhož je mnohaměsíční, někdy i mnohaletá práce s textem nemyslitelná. Přiznávám, že jsem *Satanské verše* dokonce ani nedočel. Pokud vím, román by měl v nedaleké budoucnosti vyjít znovu, v novém překladu, ale ne v mém.

** LN Jedním z vašich posledních překladů je divadelní hra Toma Stopparda Vynález lásky, dílo, které je pokládáno za vůbec nejvýznamnější dramatikův text. Podobně jako u Lolity, i tam jde o téma zapovězené či problematické lásky, tělesnosti, touhy...*

... a také o vytříbený jazyk, promyšlené proplétání a prolínání témat, příběhů, k jejichž dešifrování je nutno listovat v klasické literatuře, znovu si přečíst nejvýznamnější texty Oscara Wildea, Ruskinovy eseje... Tohle všechno pak spolu s tématem lásky a touhy vytváří důmyslně

odstíněné a všudypřítomné napětí, dráždivou směsici intelektu a emocí, jíž nelze odolat. Jeden z nejtěžších, nejsložitějších překladatelských úkolů, ale úžasné intelektuální a jazykové dobrodružství.

** LN Ted' mě ale napadá, že vlastně ani Stoppard není rodilý Angličan – ale to je asi jen náhoda...*

Kdoví. U všech tří sehrála zřejmě největší roli míra individuálního génia. Stoppard se navíc – na rozdíl od Nabokova a Rushdieho – ocitl v cizím prostředí už v útlém věku, takže se tolik nezabývá pocity vyhnanství a vykořeněnosti. Jazyk, který se pro Rusa a Inda stává jedním znejpevnějších opěrných bodů v novém prostředí, je pro něho hlavně nástrojem pro vytváření slovních hříček, šarád a složitých struktur, současně mu však umožňuje upozornit na svou ošidnou ohebnost a relativitu.

** LN Jaké jsou osudy tohoto Stoppardova textu? Hrál se vůbec v českých divadlech?*

Myslím, že vzhledem k náročnosti textu, nárokům na scénografii a skutečnosti, že hra je napsána pro deset mužů a jednu ženu, která má v druhém jednání asi deset replik, doba na uvedení v některém velkém, finančně zajištěném divadle minula. Řešením by mohlo být scénické čtení. Hra, která je svým způsobem velmi anglická, se s velkým úspěchem hrála na mnoha scénách jak ve Velké Británii, tak ve Spojených státech.

** LN Člověka napadá, že všechny ty autory – Nabokova, Rushdieho a Stopparda – spojuje něco, co by se dalo pojmenovat jako prýštivá erotika jazyka. Mám takové podezření, že tahle kvalita je to, co stojí i za vaším výběrem, není to tak?*

Taky je mi to podezřelé. A to asi nevíte – mám-li podpořit vaši tezi –, že již téměř dva roky trávím čas nad překladem Nabokovova nejsložitějšího, anglicky psaného románu s pracovním názvem „Ada aneb žár“, jednoho z vrcholů autorova díla – nad strhujícím románem o lásce, nad oslnivou fikcí plnou vášně a erotického napětí, v níž nechybějí ani Lolitiny sestřenky.

Foto popis | Pavel Dominik (*1952 v Ostravě). Základní školu dokončil v Příbrami, kde také v roce 1970 na Střední všeobecně vzdělávací škole maturoval. Na FF UK v Praze byl přijat nejprve na obor korejština-ruština, pak přešel na angličtinu. Po vojně učil tři měsíce ruštinu na chemické průmyslovce v pražské Křemencově ulici, záhy odchází na volnou nohu a stává se tlumočnickem a překladatelem u Pražské informační služby. U ní zůstal až do počátku 90. let, kdy se věnuje překladatelství, ale i dabingu pro ČT: je autorem ceněné české verze Formanova *Přeletu nad kukaččím hnízdem*. Z děl Vladimira Nabokova přeložil vedle *Lolity* díla *Promluv, paměti, Pnin, Ve znamení levobočka* a mnohé povídky. Z knih Salmana Rushdieho romány *Hanba, Děti půlnoci, Maurův poslední vzdech, Zem pod jejíma nohama, Čarodějka z Florencie* a jiné. Překládal též Grahama Greena, Philipa Rotha, Toma Wolfa, Henryho Millera, Johna Banvilla, Toma Stopparda a řadu dalších, nejen prózu, ale i divadelní hry: *Mesiáš* (Patrick Barlow), *Shakespeare v Hollywoodu* (Ken Ludwig), *Šest tanečních hodin* (Richard Alfieri), *Sladké ptáče mládí* (Tennessee Williams) a jiné.

Foto autor | FOTO MAFRA – PETR TOPIČ